

Wachtlijsten binnen het Gespecialiseerd Onderwijs

Peiling – oktober 2023

Janne de Roode
Miriam Walraven

Inleiding

De Tweede Kamer heeft via motie Kwint-van den Hul¹ gevraagd om geïnformeerd te worden over de wachttijsten in het gespecialiseerd onderwijs. Deze informatie is nodig om met elkaar te kunnen bepalen of en zo ja, welke aanvullende maatregelen nodig zijn om deze eventuele wachttijsten terug te dringen.

Het ministerie van OCW heeft Oberon gevraagd om via een enquête een actueel beeld op te halen bij de scholen binnen het gespecialiseerd onderwijs.

De opdrachtgever heeft daarbij het volgende kader meegegeven:

- Het gaat om leerlingen die op een school zijn aangemeld, maar die hier vanwege een wachtlijst op dit moment (nog) niet (volledig) onderwijs kunnen volgen.
- Het gaat niet om doorverwijzingen/uitschrijvingen van een go-school naar een andere (go)-school.
- Het gaat niet om wachtlijsten voor ambulante begeleiding.

In nauw overleg met de opdrachtgever is een vragenlijst opgesteld. De link naar de digitale enquête is verspreid onder alle 873 scholen binnen het gespecialiseerd onderwijs (met uitzondering van de cluster 1 scholen²). De vragenlijst heeft van 5 oktober 14:00 tot 3 november 23:59 open gestaan. In totaal hebben 375 vertegenwoordigers (43%) van de scholen gereageerd op de vragenlijst.

In dit rapport bespreken we hoeveel leerlingen er momenteel op de wachtlijsten staan van de scholen die hebben gereageerd op de vragenlijst en welke kenmerken deze leerlingen hebben: waar komen deze leerlingen vandaan, welke ondersteuningsbehoeften hebben deze leerlingen, waar bevinden deze leerlingen zich nu en hoe lang zullen deze leerlingen gemiddeld op de wachtlijst staan?

¹ Kamerstukken II, 2020/21, 3 1497, nr. 377.

² Op verzoek van het Ministerie van OCW en de vertegenwoordiging van cluster 1 zijn in dit rapport de cluster 1 scholen buiten beschouwing gelaten. Binnen cluster 1 is er namelijk geen sprake van wachtlijsten. Dat betekent dat de resultaten die in dit rapport worden gepresenteerd alleen betrekking hebben op cluster 2, 3 en 4 onderwijs.

Resultaten

Achtergrondkenmerken

In totaal hebben 375 scholen gereageerd op de vragenlijst, wat neerkomt op een responspercentage van 43%. Om te kijken in hoeverre deze 375 scholen representatief zijn voor alle scholen binnen het gespecialiseerd onderwijs, hebben we gekeken naar de spreiding over de provincies en naar de spreiding over het clusteraanbod van de scholen.

In tabel 1 is de verdeling van de populatie (alle go-scholen) en de responsgroep (de go-scholen die hebben gereageerd op de vragenlijst) weergegeven. Wanneer we de tweede en de vierde kolom met elkaar vergelijken, zien we dat de procentuele spreiding met betrekking tot de regio van de responsgroep vergelijkbaar is met de procentuele spreiding van de populatie. Op basis van regio is de responsgroep dus representatief.

Tabel 1: Representativiteit o.b.v. spreiding regio's

	Populatie (N=873)		Responsgroep (N=375)	
Drenthe	25	3%	15	4%
Flevoland	28	3%	14	4%
Friesland	35	4%	14	4%
Gelderland	123	14%	59	16%
Groningen	33	4%	13	4%
Limburg	64	7%	28	8%
Noord-Brabant	103	12%	47	13%
Noord-Holland	131	15%	54	14%
Overijssel	64	7%	32	9%
Utrecht	51	6%	22	6%
Zeeland	26	3%	7	2%
Zuid-Holland	190	22%	70	19%

Naast de representativiteit op basis van de spreiding van regio's hebben we ook gekeken naar de spreiding in onderwijssoort. Als we kijken naar de spreiding van de populatie en de responsgroep in tabel 2, zien we dat de procentuele spreiding op het gebied van onderwijssoort en cluster van de responsproef redelijk overeenkomt met de procentuele spreiding van de populatie. Op basis van onderwijssoort is de responsgroep dus representatief.

Tabel 3: Representativiteit o.b.v. spreiding onderwijssoort

	Populatie (N=873)		Responsgroep (N=375)	
SBO	270	31%	126	34%
SO	109	13%	49	13%
Cluster 2	40	5%	15	4%
Cluster 3	14	2%	5	1%
Cluster 3/4	0	0%	0	0%
Cluster 4	55	6%	29	8%
VSO	85	10%	40	11%
Cluster 2	11	1%	4	1%
Cluster 3	8	1%	4	1%
Cluster 3/4	0	0%	0	0%
Cluster 4	66	8%	31	8%
(V)SO	409	47%	160	43%
Cluster 2	24	3%	10	3%

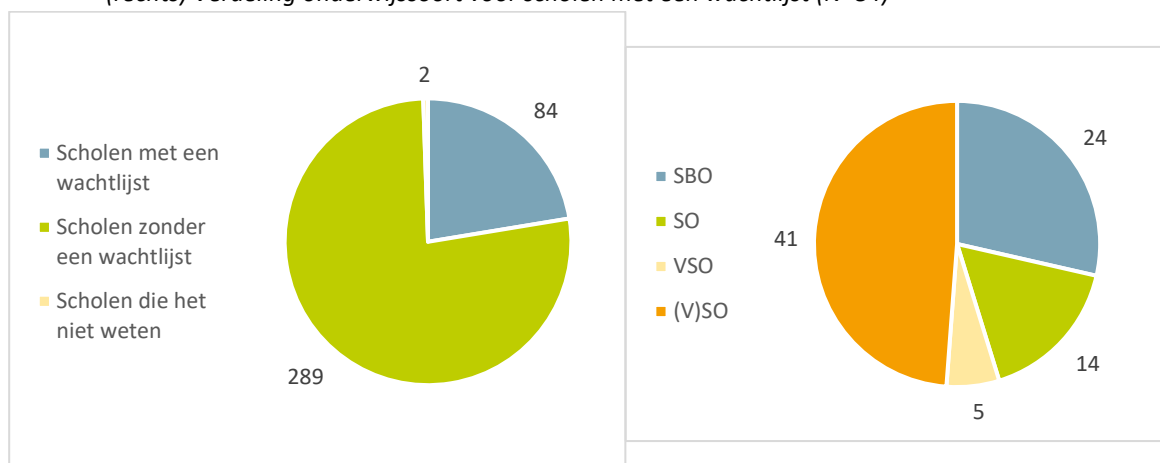
Cluster 3	296	23%	75	20%
Cluster 3/4	8	1%	4	1%
Cluster 4	181	21%	71	19%

Hoewel de responsgroep op basis van regio en onderwijssoort representatief is voor de totale populatie, moeten de uitkomsten van deze peiling voorzichtig worden geïnterpreteerd. We hebben namelijk geen zicht op de wachtlijsten binnen de scholen die niet hebben gereageerd op de vragenlijst. Het is mogelijk dat vooral scholen die een wachtlijst hebben deel hebben genomen aan deze peiling, waardoor er mogelijk een overschatting kan ontstaan (procentueel). Het is echter ook mogelijk dat scholen met wachtlijsten het te druk hebben om een vragenlijst in te vullen, waardoor er procentueel een onderschatting kan ontstaan. Absoluut gezien zou het aantal wachtlijsten wellicht eerder een onderschatting kunnen zijn, aangezien het mogelijk is dat er scholen zijn die wel een wachtlijst hebben, maar niet hebben gereageerd op de vragenlijst. De resultaten hebben dus alleen betrekking op de groep scholen die heeft gereageerd op de vragenlijst.

Wachtl ijsten

Aan de scholen is gevraagd of er op het meetmoment van 1 oktober 2023 sprake is van een wachtlijst (zie figuur 1). 84 respondenten (22%) geven aan dat de scholen waarvoor ze de vragenlijst invullen momenteel een wachtlijst hebben, en 289 (77%) respondenten geven aan dat ze geen wachtlijst hebben. Twee respondenten geven aan dit niet te weten. Zij geven aan dat er gesprekken met de ouders plaatsvinden in het geval dat klassen vol zitten waardoor er niet snel een wachtlijst ontstaat, of dat er nog gesprekken plaats moeten vinden met het bestuur van de school met betrekking tot de inzet van een wachtlijst (momenteel zijn er namelijk afspraken dat leerlingen niet op een wachtlijst terecht komen, maar worden doorverwezen naar andere locaties). Daarnaast blijkt dat ongeveer drie kwart van de wachtlijsten in het (v)so voorkomen.

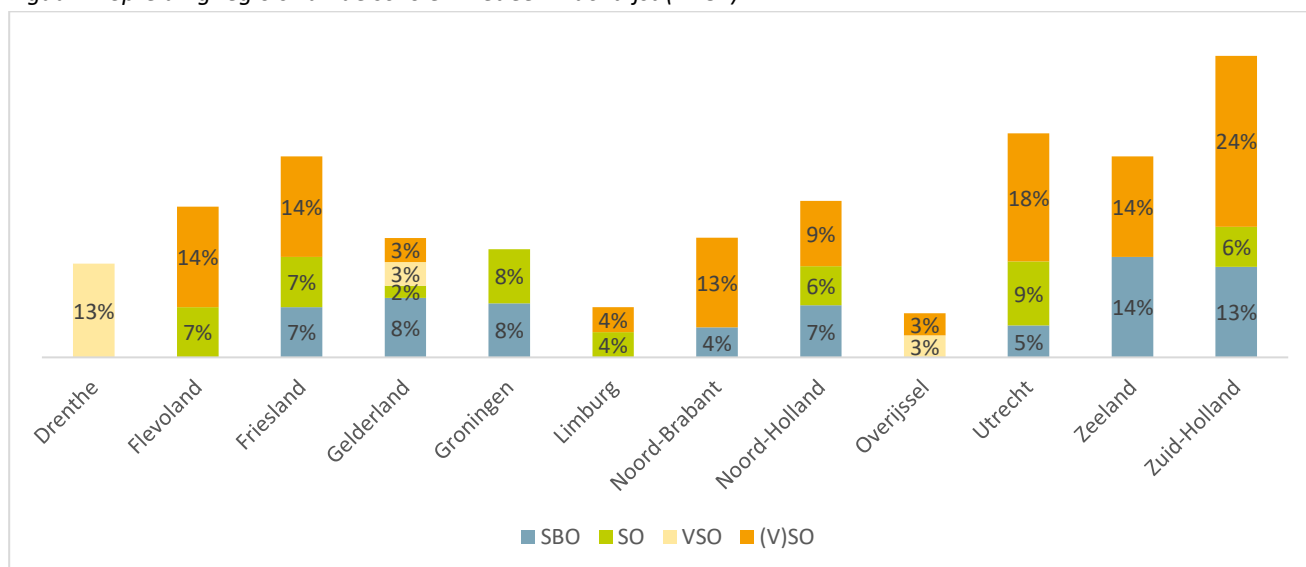
*Figuur 1: (links) Aantal scholen met en zonder wachtlijst (peildatum oktober 2023) (N=375)
(rechts) Verdeling onderwijssoort voor scholen met een wachtlijst (N=84)*

Om een beeld te krijgen van de scholen die aangeven een wachtlijst te hebben, kijken we apart voor deze scholen naar de regio en het onderwijssoort. In figuur 2 is te zien dat (relatief gezien) de meeste scholen met een wachtlijst gevestigd zijn in Zuid-Holland. In deze regio heeft 43% van de scholen die de vragenlijst heeft ingevuld een wachtlijst. Ook in de provincies Friesland, Utrecht en Zeeland is het percentage scholen dat een wachtlijst heeft relatief hoog (ongeveer 30%).

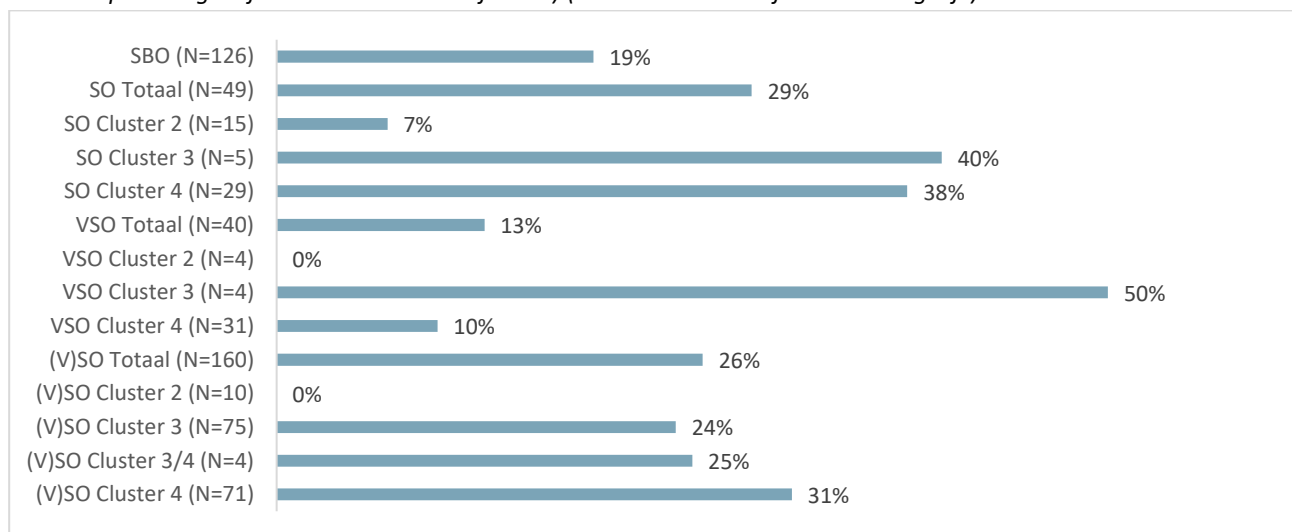
Er zijn duidelijke verschillen tussen provincies wat betreft de schoolsoort waarvoor wachtlijsten bestaan. Zo kennen Drenthe, Flevoland, Limburg en Overijssel geen wachtlijsten voor het sbo. Deze verschillen hebben wellicht te maken met het onderwijsaanbod in de betreffende provincies, maar er kunnen ook andere oorzaken zijn.

Figuur 2: Spreiding regio's van de scholen met een wachtlijst (N=84)

Ook is gekeken naar de onderwijssoort(en) die de scholen met een wachtlijst aanbieden. De resultaten zijn weergegeven in figuur 3. De scholen die te maken hebben met wachtlijsten bieden het vaakst cluster 3 en/of 4 aan.

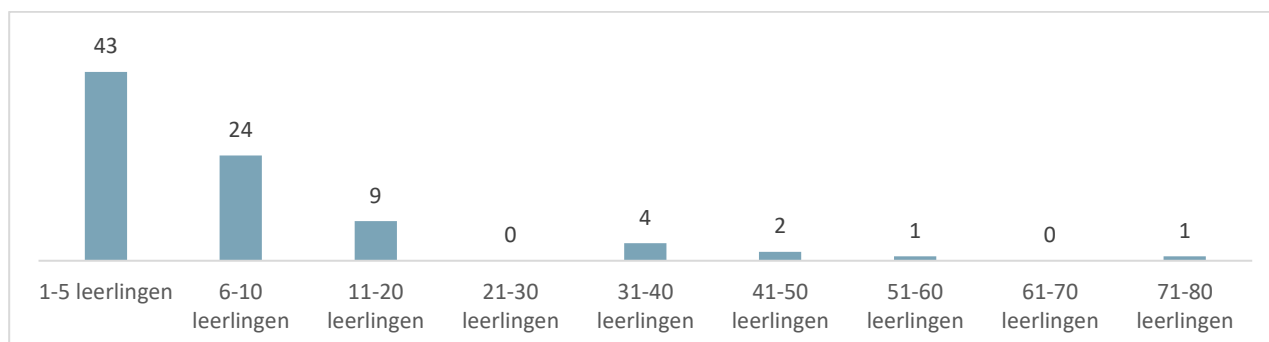
Figuur 3: Soort onderwijs dat wordt gegeven op de scholen met een wachtlijst (N = aantal scholen die gereageerd hebben op de vragenlijst binnen de onderwijssoort) (meerdere onderwijssoorten mogelijk)

In de vragenlijst is aan de respondenten gevraagd hoeveel leerlingen momenteel op de wachtlijsten staan. Bij de 84 scholen met een wachtlijst gaat het in totaal om 700 leerlingen³. Wanneer we dit doorberekenen naar de gehele populatie, kan er verwacht worden dat er ongeveer 1630 leerlingen in Nederland momenteel op een wachtlijst staan. De gegeven antwoorden lopen ver uiteen (van 1 leerling tot aan 80 leerlingen per school). Wanneer we kijken naar de onderwijssoort van de scholen waar deze leerlingen op de wachtlijst staan, zien we dat het merendeel van de leerlingen op een wachtlijst staan voor het (v)so cluster 3 en 4. In figuur 4 is de verdeling van het aantal leerlingen op de wachtlijst weergegeven.

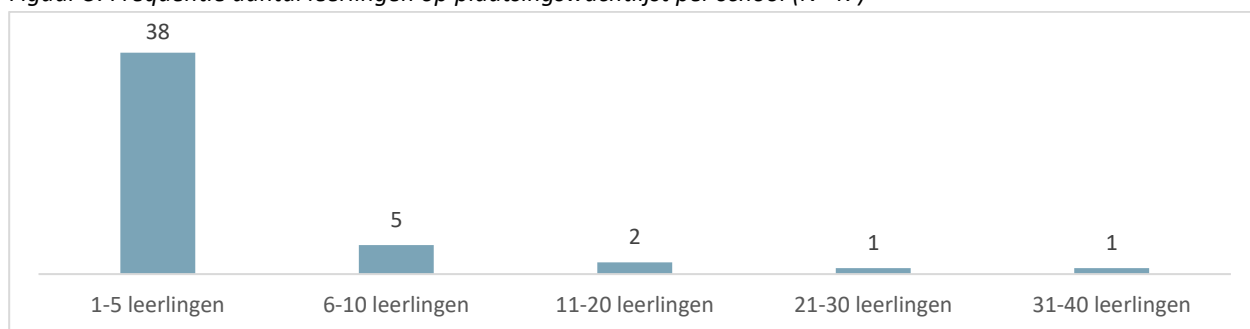
Figuur 4: Frequentie aantal leerlingen op wachtlijst per school (N=84)

³ Het gaat om het aantal leerlingen die bekend zijn bij de respondenten. Het komt voor dat leerlingen vanwege de wachtlijsten zich bij voorbaat al niet aanmelden bij een school. Hierdoor is het mogelijk dat het genoemde aantal een onderschatting is van de werkelijke hoeveelheid leerlingen die nog niet geplaatst kunnen worden.

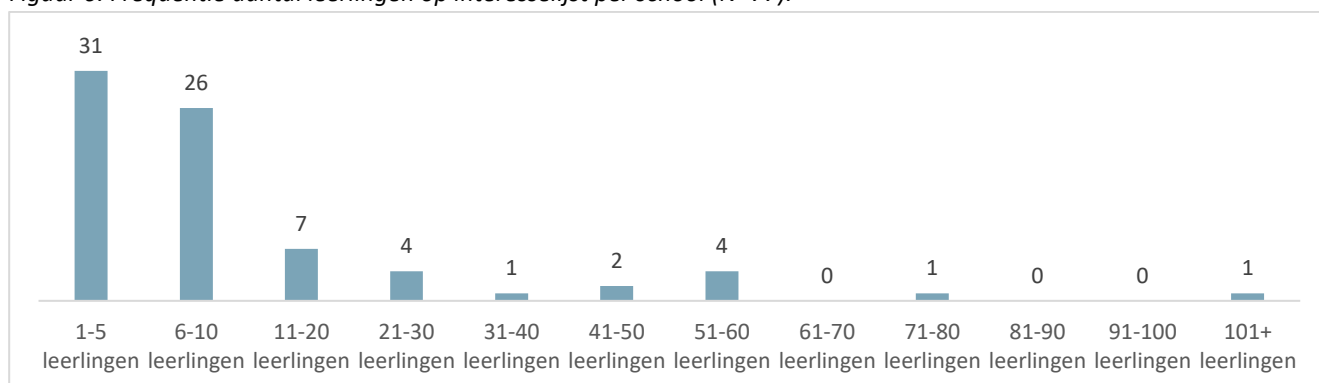
Sommige leerlingen die op een wachtlijst staan, hebben al een toegekende toelaatbaarheidsverklaring (TLV; cluster 3-4) of een indicatie (cluster 2). Deze kinderen staan officieel op een plaatsingswachtlijst. In de vragenlijst is daarom gevraagd hoeveel leerlingen er op deze plaatsingswachtlijst staan (zie figuur 5). Van de 84 scholen met een wachtlijst geven 47 scholen aan dat zij een plaatsingswachtlijst hebben. In totaal staan er 211 leerlingen op een plaatsingswachtlijst. De gegeven antwoorden lopen uiteen (van 1 leerling tot 33 leerlingen per school). Wanneer we kijken naar de onderwijssoort van de scholen waar deze leerlingen op de plaatsingswachtlijst staan, zien we dat het merendeel van de leerlingen op een wachtlijst staan voor het (v)so cluster 3 en 4.

Figuur 5: Frequentie aantal leerlingen op plaatsingswachtlijst per school (N=47)

Naast de (plaatsings-)wachtljsten maken scholen ook gebruik van interesselijsten, wat geldt als een vooraanmelding op de school. Aan alle scholen (ongeacht of de school een wachtlijst heeft of niet) is gevraagd of zij een interesselijst hebben. In totaal geven 77 scholen aan dat zij momenteel een interesselijst hebben. In figuur 6 is de frequentie van het aantal leerlingen op deze interesselijst weergegeven. In totaal staan er 1055 leerlingen op een interesselijst. De gegeven antwoorden lopen uiteen (van 1 leerling tot 114 leerlingen per school). Wanneer we kijken naar de onderwijssoort van de scholen waar deze leerlingen op de plaatsingswachtlijst staan, zien we dat het merendeel van de leerlingen op een wachtlijst staan voor het (v)so cluster 3 en 4 en voor het sbo.

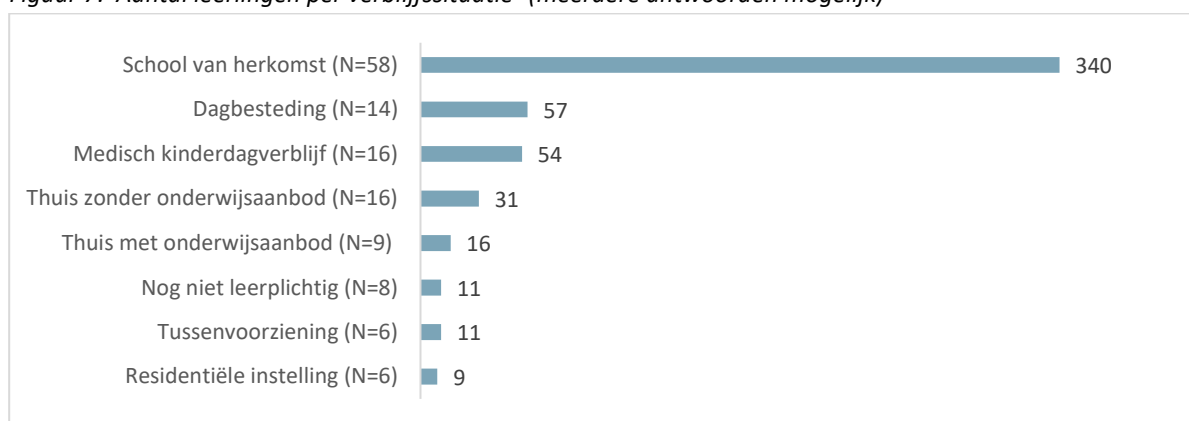
Figuur 6: Frequentie aantal leerlingen op interesselijst per school (N=77).

Kenmerken leerlingen

Aan de respondenten die aangeven dat er momenteel sprake is van een wachtlijst is vervolgens gevraagd waar de leerlingen die op de wachtlijst staan zich bevinden (zie figuur 7⁴). Veruit de meeste leerlingen verblijven momenteel op de school van herkomst of in een voorziening (dagbesteding en medisch kinderdagverblijf). Van de overige leerlingen, verblijven de meesten op een medisch kinderdagverblijf of bij dagbesteding. Een klein deel van de leerlingen verblijft thuis, waarvan twee derde van deze leerlingen geen onderwijsaanbod krijgt. Tot slot zijn er 104 leerlingen verdeeld over 11 scholen die op een andere plek verblijven dan beschreven in de onderstaande figuur. Deze scholen geven vooral aan dat zij niet weten waar deze leerlingen momenteel verblijven. Daarnaast is voor 63 leerlingen niet duidelijk waar ze momenteel verblijven, aangezien niet alle scholen alle leerlingen hebben opgegeven.

Figuur 7: Aantal leerlingen per verblijfssituatie⁵ (meerdere antwoorden mogelijk)

Ook is gevraagd naar de ondersteuningsbehoefte die de leerlingen op de wachtlijst hebben. De resultaten hiervan zijn weergegeven in figuur 8. De meeste scholen hebben leerlingen op de wachtlijsten staan die wegens (lichte en zware) gedragsproblemen of wegens het moeilijk kunnen leren zijn aangemeld bij de school. Ook heeft meer dan een kwart van de scholen leerlingen op de wachtlijst staan die zeer moeilijk lerend zijn. De 8 scholen die “overig” hebben geselecteerd, geven aan dat de leerlingen aangemeld zijn bij de school wegens ontwikkelings- of sociaal-emotionele achterstanden. Ook geeft een sbo-school aan dat leerlingen worden aangemeld, omdat er binnen andere clusters geen plek beschikbaar is.

Figuur 8: Ondersteuningsbehoeften van de leerlingen die op de wachtlijsten staan (N=84) (meerdere antwoorden mogelijk)

⁴ Een aantal scholen hebben aangegeven dat hun leerlingen op combinaties van plekken verblijft (bijvoorbeeld gedeeltelijk thuis, gedeeltelijk op de school van herkomst). Deze leerlingen zijn dubbel meegeteld.

⁵ Het aantal scholen dat heeft gereageerd per verblijfssituatie is weergegeven in de tabel met een N=... Scholen die een nul hebben ingevuld, zijn niet meegenomen in de N.

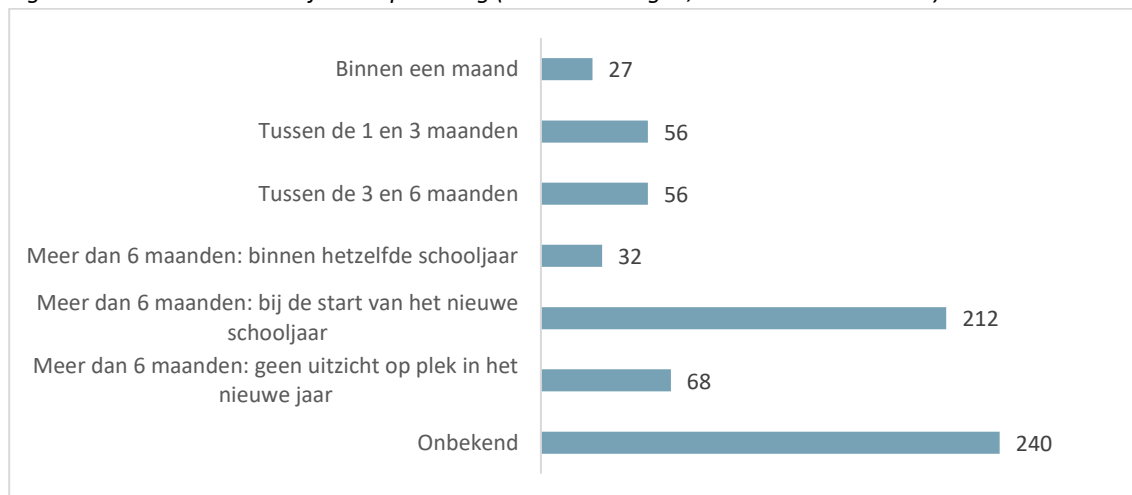
Aan de respondenten is vervolgens gevraagd wat de reden is dat de leerlingen op de wachtlijst nog niet op de school geplaatst kunnen worden (zie figuur 9). In veruit de meeste gevallen is er geen fysieke ruimte beschikbaar om meer leerlingen aan te nemen op de school. Ook geeft een groot deel van de scholen aan dat zij niet beschikken over voldoende inzetbaar personeel.

Figuur 9: Redenen van scholen voor de plaatsing van leerlingen op de wachtlijst (N=84) (meerdere antwoorden mogelijk)

Ook is gevraagd op welke termijn scholen verwachten de leerlingen te kunnen plaatsen. Zoals te zien in figuur 10, moet het merendeel van de leerlingen meer dan 6 maanden wachten voordat er plek is voor deze leerlingen. Voor 240 leerlingen is het niet duidelijk wanneer ze geplaatst kunnen worden.

Figuur 10: Verwachte termijn voor plaatsing (aantal leerlingen, N=84 voor de scholen)⁶

Ook is aan de scholen gevraagd uit welk samenwerkingsverband de meeste leerlingen die op de wachtlijst staan vandaan komen. Op basis van de gegeven antwoorden zien we dat de meeste samenwerkingsverbanden gevestigd zijn in de randstad.

⁶ Op basis van de gegeven antwoorden verwachten wij dat sommige scholen de twee categorieën “Meer dan 6 maanden: geen uitzicht op plek in het nieuwe jaar” en “Onbekend” dubbel hebben opgevat. In deze categorieën zijn leerlingen af en toe dubbel ingevuld.

Trends

Ten slotte is aan alle respondenten een tweetal open vragen gesteld. Allereerst is er gevraagd welke trends en/of verklaringen de respondenten zien voor de wachttijsten. 230 van de 375 scholen hebben hier een antwoord op gegeven. Het probleem dat het vaakst benoemd wordt, is het lerarentekort, zowel binnen het gespecialiseerd als binnen het regulier onderwijs. Hierdoor kunnen minder groepen gestart worden en kunnen er minder leerlingen geplaatst worden.

Ook merken scholen op dat de ondersteuningsbehoeften van leerlingen steeds complexer worden en dat er in zijn algemeenheid meer leerlingen dan voorheen worden aangemeld. De mogelijke verklaringen voor deze waargenomen trend zijn verschillend: sommige scholen denken dat corona ervoor heeft gezorgd dat een deel van de leerlingen een tijdje niet gezien is, waardoor ze nu allemaal tegelijkertijd instromen. Andere scholen benoemen verscheidene maatschappelijke veranderingen, zoals een toename aan vechtscheidingen, toename van armoede, toename van aantal bewoners binnen de gemeente, of de toename van problemen door sociale media.

Een deel van de scholen benoemt daarnaast dat zij vinden dat het regulier onderwijs momenteel niet klaar is om leerlingen de ondersteuning te bieden die ze nodig hebben. Reguliere scholen zouden (te) grote klassen hebben, al veel druk door het lerarentekort ervaren en niet de juiste kennis en kunde bezitten om alle leerlingen met ondersteuningsbehoeften te kunnen ondersteunen. Toch proberen reguliere scholen deze leerlingen zo lang mogelijk te ondersteunen. Tegelijkertijd neemt het aantal locaties binnen het gespecialiseerd onderwijs volgens de scholen af, waardoor er minder plek is voor deze leerlingen om naartoe te gaan op het moment dat het regulier onderwijs besluit dat een verwijzing naar het gespecialiseerd onderwijs nodig is.

Tot slot geven scholen aan dat leerlingen (te) laat worden doorverwezen naar het gespecialiseerd onderwijs. Aan de ene kant heeft dit te maken met het feit dat reguliere scholen het (te) lang zelf proberen met de leerling, waardoor de ondersteuningsbehoeften groter zijn zodra de leerling binnen het gespecialiseerd onderwijs terecht komt. Aan de andere kant worden leerlingen pas vlak voor of tijdens de zomervakantie aangemeld voor het volgende schooljaar. Hierdoor hebben de scholen (te) weinig tijd om voldoende plekken te realiseren. Als scholen eerder weten hoeveel leerlingen aangemeld worden voor het volgend schooljaar, kunnen ze meer doen om de formatie rond te krijgen en voldoende plekken te regelen. De doorverwijzing vindt daarnaast onregelmatig plaats, waardoor scholen het lastig vinden om in te schatten voor hoeveel leerlingen ze plekken moeten realiseren.

Oplossingsrichtingen

Vervolgens is er gevraagd wat er nodig is om de wachttijsten op de scholen te verkleinen of zelfs te voorkomen. 209 scholen hebben hier een antwoord op gegeven. Scholen benoemen het vaakst dat de capaciteit binnen het gespecialiseerd onderwijs verhoogd moet worden. Dit heeft betrekking op de beschikbare ruimte, beschikbare plekken⁷ en beschikbaar (gekwificeerd) personeel om in te zetten. Hieraan gekoppeld zijn voldoende financiële middelen nodig om de extra ruimte en personeel te kunnen financieren.

Ook benoemen de scholen vaak dat het proces rondom de doorverwijzingen verbeterd kan worden. Zo willen scholen dat leerlingen tijdig worden aangemeld (het liefst ruim voor de zomervakantie) zodat ze voldoende tijd hebben om plekken en de formatie rond te krijgen. Daaraan gekoppeld zou het scholen helpen als ze inzicht krijgen in het aantal verwachte aanmeldingen (bijvoorbeeld het aantal verzoeken voor een TLV-aanvraag), zodat ze daar vooraf op kunnen anticiperen. Daarnaast pleiten scholen voor een kritische blik naar de voorzieningen waar de leerlingen naartoe verwezen worden, aangezien ze merken dat sommige leerlingen niet terecht komen op de voorziening met de juiste hulp. Zo geven sommige sbo-scholen aan dat zij leerlingen aangemeld krijgen die eigenlijk beter tot hun recht zouden komen binnen het so.

Scholen benoemen daarnaast dat de ondersteuning in het regulier onderwijs verbeterd kan worden. Scholen in het regulier onderwijs bezitten momenteel niet voldoende kennis en kunde om leerlingen met een ondersteuningsvraag voldoende te kunnen ondersteunen. Door het regulier onderwijs bijvoorbeeld extra handen in de groep en extra expertise te geven op dit gebied, hoeven wellicht minder leerlingen doorverwezen te worden naar het gespecialiseerd onderwijs.

⁷ De beschikbare plekken hebben betrekking op de afspraken die de school heeft gemaakt over het totaal aantal leerlingen dat op de school mag zitten. Hoewel het wellicht voor deze scholen mogelijk is om fysiek uit te breiden, zitten zij al op het maximaal aantal leerlingen dat zij mogen aannemen.

Verder pleit een aantal scholen voor een betere samenwerking tussen de betrokken partijen: het onderwijs onderling, het onderwijs en de jeugdhulp/gemeenten, en het onderwijs en de samenwerkingsverbanden. Tot slot zou het aanbod binnen het gespecialiseerd onderwijs volgens sommige scholen uitgebreid kunnen worden, zodat leerlingen thuis nabij de juiste ondersteuning krijgen en sommige gespecialiseerde scholen een minder grote regio hoeven te bedienen.

Oberon

Postbus 1423, 3500 BK Utrecht

t 030 230 60 90

info@oberon.eu | www.oberon.eu

Utrecht, november 2023

In opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap